

SURE - POGLAVLJA

Ferid DAUTOVIĆ

Značenje i definicija sure

Nerijetko se u svakodnevnom životu susrećemo sa nekim izrazima koji su nam nepoznati, strani, a dio su naše ukupne islamske i bošnjačke tradicije. Za neke od tih naziva ne možemo ni uz pomoć rječnika pojasniti njihova značenja. Neka od imena susrećemo svakodnevno, čak učimo u namazu ili mimo namaza, a nismo u stanju i mogućnosti nekome drugom pojasniti taj izraz, taj naziv, iako duboko osjećamo njegovo značenje. Takav primjer je kur'anski termin *sura*.

Sura je u prijevodima Kur'ana na bosanski jezik označena kao *glava* ili *poglavlje*, a nerijetko se uopće ne prevodi, dakle ostaje autentični termin *sura*.¹ Oni koji ne prevode ovaj kur'anski termin, svjesni su da to ne odgovara našem značenju *poglavlje* jer to nisu cjeline koje tretiraju jednu cjelovitu temu. Kao izuzetak se uzimaju sure Jusuf i Nuh, koje govore o istoimenim Allahovim poslanicima. Sura se u tefsirskim znanostima definira kao "neovisna cjelina kur'anskih ajeta koji imaju svoj početak i svoj kraj".² Ta poglavlja, glave, dijelovi neovisne cjeline Kur'ana, nazvani su surom zato što znače visoki stepen, položaj, veliku vrijednost, jer je to Allahov govor, i jer sadrži šerijatska određenja – halal i haram. Ona se, također, upotrebljava u značenju zida koji opasuje grad sagrađen od opeka, cigli povezanih u redove, poput medinskog zida, koji je štitio njene stanovnike od napada i provala neprijatelja. Tako je kur'anska sura sačinjena od ajeta koji čine neraskidivu cjelinu

i koji su povezani poput cigli u nekom zidu, koja je, u isto vrijeme, brana i štit Muhammedu, s.a.v.s., Knjizi i vjeri koja mu se objavljuje. "Sure znače visok položaj ili jedan kat zgrade. Prema tome je Kur'an zgrada sastavljena iz visokih katova."³

Nazivi (imena) sura

Kur'an je podijeljen na sure i ajete. Prema pretežnom mišljenju uleme, u Kur'anu ima 114 sura nejednake dužine. Neki alimi misle da ih ima 113, jer spajaju dvije sure, osmu, *El-Enfal* i devetu, *Et-Tevbu*, koje ne rastavlja i ne razdvaja bismilla. Neki također misle da *El-Felek* i *En-Nas* sačinjavaju jednu suru, koju nazivaju jedinstvenim imenom *El-Mua'vizetjani*.

Svaka sura ima svoje ime, nekada dva ili više, koje uvijek ne odražava njen sadržaj. "Naslovi sura ne odražavaju njihov sadržaj, ponekad ni onaj glavni sadržaj; raspored ajeta i sura ne ravna se po nekom jedinstvenom uzorku strukturiranja tema u pojedinoj suri, posebno u onim dužim surama, ne javlja se sistematično; sure su jedna smjesa kazivanja/pripovijedanja, polemiziranja, parabola, iskrenih savjeta..., a dikcija pribjegava različitim lingvističkim i stilskim umijećima."

Postavlja se pitanje kako je došlo do naziva sura u Kur'anu. Jesu li one imenovane putem Objave ili idžtihadom? I imaju li neke od sura više imena? Mufesiri u tefsirskim znanostima navode dva mišljenja:

1. nazivi i imena sura su idžtihad ashaba,

2. nazivi i imena sura su odredba Allaha, dž.š., data diktatom preko Džebraila, s.a.v.s.

Pri prvoj kodifikaciji, Kur'an nije sakupljen hronološkim slijedom objavljivanja, a niti po dužini sura, nego onako kako su ga prethodno zapisivali pisari Objave ili pamtili hafizi. U mnogim tefsirima postoji poglavlje o fadiletima, vrednotama Kur'ana, u kojima se prenose autentične predaje da je Muhammed, s.a.v.s., imenovao neke sure nama poznatim imenima. Hadisi koji svjedoče fadilete nekih sura upućuju na to da su nazivi sura dani još prilikom objavljivanja, jer ih Poslanik, s.a.v.s., ne bi mogao drukčije imenovati i o njima poimenično govoriti. Nesumnjivo je da ima dosta takvih predaja.

Prenosi se više hadisa koji to svjedoče i potvrđuju:

“Namaz nije valjan onome ko u njemu ne prouči *Fatih*u”.

Prenosi se od Poslanika, s.a.v.s., da je rekao: “Kad sam završio sa učenjem *Fatihe*, Džibrili Emin mi je rekao da kažem ‘amin’”. Poslanik je dodao: “Amin je kao hatma-dova koja se uči nakon proučenog Kur'ana”.

Od Aiše, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “U Kur'anu, zaista, postoji jedna sura koja će se zauzimati za onoga koji je uči i koja će tražiti oprost za onoga koji je sluša, a ta sura je *Jasini-šerif*”.

Bejhaki prenosi od Ma'kila ibn-Jasira da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onome ko uči Jasin tražeći Allahovo zadovoljstvo, bit će oprošteni manji grijesi. Zato učite Jasin naročito kod osoba na samrti”.

Buharija, u svom *Sahihu*, bilježi da je Poslanik, s.a.v.s., svake noći kad bi išao u postelju skupio svoje dlanove, puhnuo u njih i proučio Lul huvallahu ehad i El- Mua'vizetjni”.

“Ko prouči prvih deset ajeta sure El-Kehf bit će sačuvan od Dedžala.”

Ebu-Umame prenosi da je Allahov Poslanik rekao: “Učite dvije sure iz Kur'ana, Bekare i Ali Imran. One će vam na Sudnjem danu biti kao dva oblaka čija će sjena biti vaš zaštitnik. Ko prouči suru El-Bekare, taj neće biti lišen rahmeta (milosti) sve dok je živ». Spominjanje naziva ovih sura upućuje da su

one bile poznate u vrijeme Muhammeda, s.a.v.s., te da su tevkifi – došle Objavom. Dakle ova kur'anska imena su tevkifi, ali postoje i imena koja su dali sami ashabi i tabiini, u čemu nema zapreke i ničega lošeg. Zbog tog ili nekog drugog razloga, imamo neke sure sa više različitih imena. *Fatiha* ima više od osamnaest imena; naprimjer, *Fatihatu-l-Kitabi*, *Ummu-l-Kitabi*, *Ummu-l-Kur'ani*, *Es-Seb'u-l-mesani*, *El-Hamd*, *En-Nur* itd.

Sura El-Bekare nosi naslov sadržaja o kome govori, ali ima i drugih imena: *Senamu-l-Kur'ani*, *Ez-Zahrau*, *Suretu-l-Kursi*, *Fustatu-l-Kur'ani*. Mensur u svom *Sunenu* navodi da se *Ali Imran* u Tevratu zove *Tajjiba*, a Muslim u svome *Sahihu* da je Poslanik, s.a.v.s., sure *Ali Imran* i *El-Bekare* nazvao *Ez-Zahravani*. Uz suru *El-Enfal* se pridodaje i ime *Bedr*, jer se u njoj uglavnom govori o ovoj bitki koja predstavlja prekretnicu u historiji islama. “Od Sa'd ibni-Džubejra se prenosi da je rekao Ibni-Abbasu: “*Suretu-l-Enfal*”, a on je dodao: “To je sura o *Bedru*”.

Dakle, nazivi sura su različiti. Neke od njih nose ime prvog harfa (slova), kao npr. sure *Kaf* i *Sad*, druge prema nekom određenom izrazu spomenutom u suri koji se na drugim mjestima ne ponavlja, kao npr. *Isra*, *Sedžda*, *Infitar*, *Inšikak*, ili po nekoj važnoj riječi: *El-Enfal*, *El-E'araf*, *Er-Rad*, *Ta Ha* itd.

Neke sure imaju naziv Allahovih lijepih imena, kao npr. *Er-Rahman* i *En-Nur*, ali ne postoji sura s imenom Allah, jer se s Njim ništa ne može poistovjetiti. Neke, pak, nose imena ličnosti, među kojima ima najviše imena poslanika, s.a.v.s., kao što su: *Junus*, *Jusuf*, *Ibrahim*, *Muhammed*, *Nuh* itd., nekih drugih imena: *Ali Imran*, *Merjem*, *Lukman* i *El-Kurejš*. Neke nose ime naroda, neke osobine ljudi, imena mjesta, životinja i insekata, kao npr.: *Bizantinci*, *Licemjeri*, *Iskrenost*, *Gora*, *Saba*, *Krava*, *Stoka*, *Pčele*, *Mravi*, *Pauk* itd. Ova različitost i raznovrsnost naziva sura ukazuje na različite i raznovrsne teme koje Kur'an tretira, o kojima govori i koje objašnjava.

To svjedoči o sveobuhvatnom i apsolutnom karakteru Kur'ana. “Općenito gledano, imena kur'anskih sura odlikavaju unutaraju koherentnost Kur'ana, u čiji centar treba

prodirati ispunjavanjem uslova koje, prije svega, traži Kur'an. Kur'an, prije svega, treba – kako nam i imena sura pokazuju – razumijevati iz Kur'ana i riječi koje su utemeljene na njegovom duhu – iz Poslanikovih hadisa." Svaka sura ima jedinstven koherentni i integralni karakter.

Podjela Kur'ana na sure

Bez sumnje se može prihvatiti činjenica da je Kur'an od samoga početka objavljivanja bio podijeljen na ajete i sure. Objavljen je na nama najbliže nebo onakav kakav će u toku dvadeset i tri godine biti objavljivani Poslaniku, s.a.v.s., ajet po ajet, više ajeta ili cijela sura. Tako kako su objavljivani, Muhammed, s.a.v.s., učio ih je u namazu i saopćavao pisarima i vjernicima. Podjele Kur'ana na mekanske i medinske sure i ajete nije bilo na početku kodifikacije, prepisivanja, Kur'ana, kao što nije bilo ni brojeva ajeta. Nije bilo podjele ni na džuzove (dijelove od deset listova Kur'ana), a pogotova na hizbove (dva i po lista),⁵ što je danas prisutno. Međutim, ova podjela je omogućila lakše učenje, iščitavanje i razumijevanje Kur'ana.

Podjela Kur'ana na mekanske i medinske sure nastala je prema:

- mjestu objavljivanja (*i'tibaru bi mekani nuzuli*),
- načinu na koji se Allah, dž.š., obraćao ljudima (*i'tibaru bi-l-mehatibi*),
- vremenu objavljivanja (*i'tibaru bi zemeni nuzuli*).

Podjela Kur'ana prema mjestu objavljivanja na mekanske i medinske sure proizlazi iz ta dva najznačajnija mjesta i perioda objavljivanja. Objava je gotovo u kontinuitetu trajala 23 godine, i to u Mekki 13 godina i Medini 10 godina, ako se izuzme kratki prekid od početka objavljivanja pa do objave sure *Ed-Duha*.

Nedostaci ove podjele su u tome što je bilo objavljivanja i mimo Mekke i Medine, kao npr. na Hudejbiji, Taifu, na Bedru, Uhudu itd. Međutim, prihvaćeno je mišljenje da je sve što je objavljeno u Mekki i okolini Mekke – mekansko, a sve što je objavljeno u okolini Medine – medinsko.

Podjela prema načinu obraćanja ljudima: svi ajeti koji počinju sa "Ja ejuhe-n-nasu" su mekanski, a svi koji počinju sa "Ja ejuhe-l-lezine amenu" su medinski. Manjkavost ove podjele je u tome što ima mekanskih ajeta koji počinju sa "Ja ejuhe-l-lezine amenu" i medinskih koji počinju sa "ja ejuhe-n-nasu".

Podjela prema vremenu objavljivanja je naispravnija i najpreciznija. Naime, Hidžra je razdjelnica između mekanskih i medinskih sura. Dakle, mekansko je sve što je objavljeno prije Hidžre, a sve što je objavljeno poslije Hidžre je medinsko. Mala manjkavost i zapitanost je u tome gdje smjestiti nekoliko ajeta objavljenih u pećini Sevr u toku Hidžre.

Ova podjela je neprecizna i ima nedostataka, ali je uobičajena i prihvaćena u tefsirskoj literaturi iz više razloga:

- pomaže da se razumiju prioriteta u objavljivanju, a time i u životu,
- da znamo koji su derogirani, a koji derogirajući ajeti,
- da shvatimo važnost postepenog objavljivanja, ali i djelovanja,
- da razumijemo početak i put uspona pojedinca i zajednice.

Značaj podjele Kur'ana na sure

Kur'an je mogao biti bez podjele na sure, sa manje ili više sura, sa dužim ili kraćim surama i ajetima nego što su sada. Ali je Allah, dž.š., koji je objavio posljednju Knjigu, odredio baš ovakav plan i strukturu Kur'ana, raspored ajeta i sura. U njihovu ispravnost, vjerodostojnost i raspored ne sumnja niti jedan musliman. Muslimani, bez izuzetka, u potpunosti vjeruju u sve što je do nas i na način na koji je dostavio Muhammed, s.a.v.s., pa i u podjelu Kur'ana na sure i ajete. U ovakvoj podjeli, kako smo je prethodno predstavili, možemo tražiti razloge, ako je uopće moguće doći do njih. Ali, naše je da pokušamo.

Ova podjela Kur'ana na sure omogućava:

- lakše učenje i pamćenje,
- lakše nastavljanje učenja tamo gdje se stane,
- lakše razumijevanje Kur'ana, njegov tefsir i te'vil,

- lakše određivanje tema i osnovnog sadržaja sura,
- shvatanje da idžaz nije privilegija dužih sura te da je evidentan i da se postiže i kod kratkih sura,
- lakše je učiti sure ako znamo početak i kraj, posebno u namazu, i zato je efdalnije učiti cijele sure u namazu nego dijelove.

Dakako, nisu ovo jedini razlozi, do kojih smo mi došli, jer samo Allah zna šta je pravi smisao, zašto su sure koje su objavljene u prvom periodu poslanstva, u Mekki, smještene na kraju Kur'ana i zašto je ono što je objavljeno u drugom periodu polanstva, u Medini, smješteno na početku. Allah, dž.š., i na taj način je ukazao da je to Božije djelo, samo Njegov naum, da ono ne slijedi ljudsku logiku i ljudska pravila.

Dužina sura u Kur'anu

Dužine sura u Kur'anu su različite. Neke su duže, neke kraće. Najkraća sura je El-Kevser – sa tri kratka ajeta, a najduža je El-Bekare – 285-6 ajeta. U ovoj suri ima najviše dugih ajeta, također i najduži ajet – *ajetu-d-dejn* – ajet o dugu. Između ove najkraće i najduže sure, postoje duge, srednje i kratke, čija dužina nije ovisila o bilo kome, pa čak ni o Muhammedu, s.a.v.s., jer je to odredba Allaha, dž.š. "Osim što je postojala razlika u broju sura, postojala je i u duradžacima (stankama) te ajetima. U surama koje počinju sa jednim harfom (npr. sad, kaf, nun), neka je ulema ova slova smatrala posebnim ajetima, a neka ne."⁶

Sure po dužini možemo podijeliti na:

- Duge (*et-tival*). To su najduže sure u Kur'anu i pripadaju mekanskom periodu. U duge sure se ubraja sedam prvih, i to: *El-Bekare*, *Ali Imran*, *En-Nisa*, *El-Ma'ide*, *El-En'am*, *El-E'araf*, *El-Enfal* i *Et-Tevba* zajedno. Neki ovim surama dodaju i suru *Junus*. Muhammed, s.a.v.s., rekao je: «Dato mi je sedam dugih sura umjesto Tevrata, sure koje imaju približno stotinu ajeta date su mi umjesto Indžila, kraća i međusobno slična poglavlja data su mi umjesto

Zebura, a meni je data prednost s kraćim surama».

- One koje imaju sto ajeta, manje ili više (*el-miun*),
- One koje brojčano slijede ove sa sto ajeta i čiji se ajeti ponavljaju (*el-esani*). El-Ferra kaže da su to sure sa manje od sto ajeta čiji se ajeti ponavljaju više nego što se ponavljaju u prethodnim surama.
- Kratke sure (*el-mufessal*). Kratke sure počinju od sure *Kaf*, a Nevevi smatra da počinju od sure *El-Hudžurat*. Nazvane su *El-Mufessal* zato što su kratke i zbog toga što se često između njih nalazi i ponavlja *Bismilla*. Zatim, zbog rijetke derogacije u njima, radi čega se još zovu i *El-Muhkem*, kako nam prenosi Buharija od Seida b. Džubejra: "Ono što vi zovete *El-Mufessal* je *El-Muhkem*". Ove (*El-Mufessal*) sure se također dijele na duge, a počinju sa surom *El-Hudžurat*, pa do sure *El-Burudž*, srednje počinju od sure *Et-Tarik* do sure *El-Bejjine* i kratke – od sure *Ez-Zilzal* do kraja.

Redoslijed sura u Kur'anu

Poredak sura u Kur'anu nije hronološki (vremenski). Dakle, sure nisu poredane prema vremenu objavljivanja. Na početku Kur'ana su smještene sure objavljene u Medini, iako im je prethodilo trinaestgodišnje objavljivanje u Mekki. Dakle, ajeti i sure objavljeni na početku su stavljeni na kraj Knjige. Na početku Kur'ana su najduže sure iz medinskog perioda Objave. Ali, Kur'an nije poredan ni po dužini sura, jer je prva sura, *Fatiha*, kratka sura, a takav je slučaj i sa nekim drugim surama koje su kraće od onih koje ih slijede. Može se reći da je posrijedi unutarnji plan, koji je ljudima teško shvatiti.

"Kur'an je izvanredno sažet i mnogostrano izbrušen i neprestano traži inteligentno razmišljanje (4., 82.; 38., 29.). Ako se to ne provodi, može se ponekad doći do žurnog, ali potpuno pogrešnog zaključka da postoji vrlo malo reda u slijedu Kur'ana. Ustvari, oni koji razmišljaju o tome i traže neki red u slijedu Kur'ana, bogato su nagrađeni i otkrivaju ne

samo red nego mnoštvo zadovoljavajućih i otkrivajućih redova u slijedu i postavi njegovih stavaka i poglavlja, ovisno o vrsti zahtjeva koje su sebi postavili. U tom smislu, Kur'an je poput univerzuma. Lutajućem pogledu površnog i nerazmišljajućeg promatrača krajobraz će kojim prolazi prikazati slijed kratkih prizora prirodne ljepote, ali on neće uspjeti otkriti bilo kakav red u njima. Izvježbanom i naviknutom oku geologa, botaničara, skupljača trava, stručnjaka za tlo, slikara, isti će krajobraz prikazati galaksiju raznolikih, a ipak usklađenih redova. U univerzumu postoji savršen sklad, nema nepodudaranja niti nesklada (67., 3., 4.). Isti je slučaj s Kur'anom. Nema niti nepodudaranja, niti nesklada.”⁷

Je li redosljed sura u Kur'anu od početka (Fatiha), pa do kraja (Felek i Nas) odredba Allaha, dž.š. – Objava, idžtihad Muhammeda, s.a.v.s., ili je to Poslanik, s.a.v.s., prepustio ashabima poslije njegovog preseljenja? Postoje tri mišljenja o poretku ili redosljedu sura u Kur'anu:

1. Red sura u Kur'anu je idžtihad ashaba,
2. Red sura u Kur'anu je idžtihad Poslanika, s.a.v.s.,
3. Red sura u Kur'anu je tevkifi – uspostavljen objavom od Allaha, dž.š.

Zerkeši navodi: «Ashabi su pisali i zapisivali sve što su slušali od Muhammeda, s.a.v.s., ali je tertib (redosljed) njihov»⁸ Ovakvo mišljenje, Zerkani pripisuje većini alma, među kojima su Malik i El-Kadi ebu-Bekir. Argument za to su i mushafi ashaba, čiji redosljed sura nije bio identičan onome koji je sakupljen u jedinstvenu zbirku u vrijeme Osmana, r.a. Da je redosljed određen Objavom, ne bi bilo različitog pisanja, odnosno različitoga redosljeda sura kod ashaba.

Kadi ebu-Muhamed kaže: “Doista, redosljed većine sura bio je poznat za vrijeme Poslanika, s.a.v.s., kao što su sedam dugih sura, El-Havamim i El-Mufessal. Preostali dio je moguće da je bio prepušten i ostavljen ummetu poslije Poslanika, s.a.v.s.”⁹ I u našem bosanskom štivu koje tretira ova pitanja, nalazimo slična mišljenja, mada su to bili samo

prijevodi. “Odbor za sređivanje Kur'ana, a.š., imao je dužnost da rasporedi i sure. Za njihov redosljed nije se uzimao kao mjerodavan datum njihovoga silaženja nego sadržajni odnošaj teksta... Sureta su, dakle, raspoređena prema idžtihadu (odluci) ashabi-kirama, dok raspored ajeta odgovara vahju i ostao je onakav kakvog je h. Resulullah naredio.”¹⁰

Naši prevodioci Kur'ana Pandža i Čaušević prenose stav Omera Riza'a da je sam Poslanik, a. s., raspoređivao redosljed sura. “Sam Božiji Poslanik je raspoređivao gdje će se staviti koji kur'anski ajet ili poglavlje.

Za života hazreti Muhamedova, Kur'an nije bio napisan u jednu zbirku, ali je, uza sve to, bio potpuno napamet naučavan i njegovi drugovi su ga pred njim učili. Da bi se Kur'an na ovaj način mogao učiti, potrebno je bilo da se rasporedi. Posve je pogrešno mišljenje da su ovaj raspored kur'anskih ajeta i poglavlja izvršili hazreti Ebu-Bekr ili hazreti Osman.”¹¹ Međutim, nemalo zatim, u istom tekstu, navodi da je raspored sura u Kur'anu izvršen po Božijoj Objavi. “Prema izlaganju halife hazreti Osmana, Božiji Poslanik bi zovnuo svoje pisare kad bi kur'anski ajeti bili objavljeni i naredio bi im da ih napišu u poglavlje kojemu bi pripadali. Dakle, prema kazivanju i navodima jedne ličnosti kao što je hazreti Osman, čija je povjerljivost i pouzdanost iznad svake sumnje, Božiji Poslanik je izvršio raspored Kur'ana i mora se primiti, kako to sam Kur'an kaže, da je ovaj raspored izvršen po Božijoj Objavi....

Dakle, raspored kur'anskih sura i ajeta izvršio je osobno sam Božiji Poslanik. Kad god je Božijem Poslaniku bio objavljen novi ajet, on je pokazao mjesto gdje taj ajet pripada... Kako je Božiji Poslanik na ovaj način raspoređivao ajete, tako je raspoređivao i sure (poglavlja).

Među muslimanima postoji jedna utvrđena istina da je Božiji Poslanik osobno, na osnovu Objave, izvršio podjelu kur'anskih poglavlja i raspored ajeta po poglavljima. Nije se čuo nijedan protivni glas ili protivno mišljenje ni od ashaba ni od muslimana koji su iza njih dolazili.”¹²

Ovu kontradikciju možemo naći i u nekim drugim tekstovima, ali se meni čini da se ne radi o kontradikciji, nego o nečemu sasvim

drugom. Naime, oni ne prave razlike između redosljeda koji su uspostavili Poslanik (putem idžtihada) i Allah, dž.š., jer podrazumijevaju kad kažu: «Poslanik, s.a.v.s. je rasporedio»; ustvari, misle o rasporedu prema objavljivanju i Allahovom uputstvu.

Većina islamskih učenjaka misli da je redosljed sura u Kur'anu uspostavljen Objavom – tevkifi. Takav redosljed sura Muhammed, s.a.v.s., utvrdio je za života, kao što je utvrdio i redosljed ajeta. Sujuti, Zerkeši, Kattan navode brojne predaje i mišljenja koja potvrđuju tevkifi karakter sura u Kur'anu.

Ebu-Bekir el-Enbari kaže: «Allah je objavio cijeli Kur'an na nama najbliže nebo, a zatim ga objavljivao postepeno u toku dvadeset i nekoliko godina. Sure su objavljivane prema odredbi i događaju koji bi se dogodio, a ajeti su bili odgovor na neka pitanja onih koji su ih tražili. Džibril bi Poslaniku, s.a.v.s., odredio mjesto i redosljed sure i ajeta.

Dakle, svaki harf je od Poslanika, s.a.v.s., pa ko daje prednost jednoj suri u odnosu na drugu u redosljedu, pomjeri je naprijed ili nazad, on pravi nered u strukturi ajeta».¹³

Kadi ebu-Bekir kaže: «Ko pravi nered u uspostavljenoj strukturi, redu Kur'ana, ne vjeruje u njega».

Subhi Salih odbacuje sve tvrdnje i mišljenja da je Kur'an ustrojen prema idžtihadu, jer je to rezultat ljudskog uma, koji može djelovati ispravno i pogriješiti. Ako je Poslanik, s.a.v.s., u mihrabu učio mnoge od objavljenih sura redosljedom kakav je danas u Kur'anu, onda je ta činjenica dovoljna da se posumnja u predaje da je redosljed sura dat voljom ashaba.

Tačno je, tvrdi nadalje Subhi Salih, da su postojale zbirke ashaba, koje su čisto privatnog karaktera u odnosu na formalno ustrojstvo sura, to jest oni su te mushafe pisali za sebe i to prema onom redu za koji su osobno smatrali da je njima najpogodniji. Pisari Objave, kao Zejd ibni-Sabit, koji su angažiranije radili na službenom pisanju Kur'ana, ne posjeduju svoje vlastite zbirke čiji bi se formalni redosljed bitnije razlikovao od kasnijih kodifikacija Kur'ana, jer im je Poslanik, s.a.v.s., tačno određivao gdje je šta. Otuda se za privatne zbirke, kad

je u pitanju redosljed sura, može reći da su rezultat idžtihada ashaba i njihov lični izbor, koji nije obavezivao druge. Svi ashabi nisu u isto vrijeme neke sure slušali od Poslanika, s.a.v.s. (mogli su biti na putu, u borbi ili negdje drugdje). Svi hafizi su znali za ovaj redosljed koji je u Kur'anu, koji je uobičajen i poznat, kakav i danas posjedujemo.¹⁴

Muslim bilježi od Huzejfe: «Jedne noći sam klanjao za Poslanikom, s.a.v.s., kad je počeo učiti suru *El-Bekare*, pa sam pomislio da će završiti prvi rekjat sa prvih sto ajeta. Kad je nastavio, pomislio sam da će završiti rekjat sa završetkom sure *El-Bekare*, zatim je počeo učiti suru *En-Nisa*, a onda suru *Ali Imran*...»

Poznato je da je Poslanik, s.a.v.s., tokom trajanja Objave svojim pisarima i hafizima naglašavao da ajet ili dio ajeta koji je objavljen stave na to i to mjesto, u tu i tu suru, kao i samu suru, ako je objavljivana u cijelosti.

Osman bin-Ubej el-As kaže: «Sjedio sam kod Poslanika, s.a.v.s., kad je pogledao i rekao: 'Došao mi je Džebrail i naredio mi da stavim ovaj ajet na ovo mjesto u ovoj suri, a to je bio ajet: 'Allah vam naređuje da budete pravedni, činite dobročinstvo i obilazite rodbinu' (*Nahl*, 90.)».

Jedan od važnih dokaza i argumenata da je redosljed sura u Kur'anu *tevkifi* – određen Objavom od Allaha, dž.š., jest i činjenica da je Poslanik, a.s., učio objavljene ajete i sure prema redosljedu u namazu te da je svake godine u ramazanu učio pred Džebrailom ono što je do tada objavljeno, a da je posljednje godine svoga života dva puta u cijelosti proučio Kur'an pred Džebrailom.

Prenosi Seid ibni Halid: "Poslanik, s.a.v.s., proučio je sedam dugih sura na jednom rekjatu". Također, prenosi Ibni ebi Šejbe da je "Poslanik, s.a.v.s., na jednom rekjatu proučio sve kratke sure – *El-Mufessal*."¹⁵

Poštivanje redosljeda sura u Kur'anu

Musliman je obavezan poštovati uspostavljeni redosljed sura u Kur'anu kad piše/prepisuje Kur'an, svjedno je li to odredba Allaha, dž.š., idžtihad Poslanika, s.a.v.s., ili ashaba. To je zato što je ovaj redosljed

zajednički stav ashaba (idžmau sahabeti) i što su ovaj redosljed prihvatili muslimani. Drukčiji odnos i mišljenje o ovom redosljedu vodio bi u smutnje i nepotrebne i neplodne rasprave.

Učenje Kur'ana po uspostavljenom redosljedu, u bilo kojoj formi, mendub je – nešto što je lijepo i pohvalno raditi; dakle, nije vadžib – stroga obaveza. Imam Nevevi, u svojoj knjizi *Et-Tibjan*, o ovoj temi prenosi stav uleme: «Prilikom učenja, dajte prednost uspostavljenom redosljedu. Počnite sa Fatihom, zatim El-Bekare, Ali Imran i nastavite dalje po redosljedu, bilo da učite u namazu ili nekoj drugoj prilici. Neki ashabi su kazali: 'Ako bismo na prvom rekjatu učili suru En-Nas?'

'Učite poslije, na drugom rekjatu, poslije Fatihe suru (ili dijelove) El-Bekare, jer je mustehab (lijepo) da pratite redosljed sura u Kur'anu'. Uspostavljeni redosljed u Kur'anu ima svoj hikmet, svoju mudrost, koju treba čuvati, osim nekih izuzetaka, koje je uspostavio

Poslanik, a.s., kao npr. da se na sabahu petkom na prvom rekjatu uči sura **Sedžda**, a na drugom *Ed-Dehr*, za Bajram na prvom rekjatu *Kaf*, a na drugom *El-Kamer*, na sunnetima, na prvom *Kjafirun*, a na drugom *Ihlas*, na vitrima na prvom *E'ala*, na drugom *Kjafirun* i na trećem *Ihlas*.

Ako ne bismo slijedili uspostavljeni redosljed, odnosno preskakali neke sure ili dijelove sura, kako to mi često radimo, nećemo biti griješni, jer je to dozvoljeno; tako su radili i ashabi. Nije dozvoljeno, ni pohvalno učiti Kur'an s kraja prema početku (npr. *Ihlas* pa *Kjafirun*, ili *Kevser* pa *Kurejš*), osim kod poučavanja, učenja napamet sura, posebno kad učimo djecu u mektebima.

Bilješke:

¹ "Ime *sura* zadržava se u svima jezicima, jer bi riječ ova prevedena gubila moguće od svoga značenja, pošto u arapskom znači u isti čas visoko ili počasno mjesto, znak ili bedem, a tek u prenesenom smislu znači poglavlje"; hfz. Fatin Kulenović, *Povijest Kurani, a.š.*, po djelu *Meani-Kur'an* carigradskog univerzitetskog profesora Izmirli-Ismaili ef., *Novo vrijeme, ilustrovani muslimanski kalendar za godinu 1930. (1348.-1349.)*, god. I., str. 44.

² Ez-Zerkani, *Menahilu-l-i'rfan fi ulumi-l-Kur'ani*, I., Bejrut, Liban, str. 247.

³ Hafiz Muhamed Pandža i Džemaludin Čaušević, *Kur'an Časni*, Prva riječ u Omer-Rizaovom prijevodu i tumaču Kur'ana, Izvod iz predgovra izdanju 1937. god., Zagreb, str. 853.

⁴ Prema jednom mišljenju, od svih osamnaest imena samo je Umu-l-Kitabi ono što je određeno Objavom – tevkifi. Sva ostala imena su odredili ashabi – gajru tevkifi

⁵ "Iz vrlo starih vremena, a za potrebe bogoslužja koje podrazumijeva potpuna recitiranja kur'anskog teksta, u nekim prilikama, osobito u ramazanskim noćima, Kur'an se dijelio na trideset "dijelova" (guz/duz'). U novije vrijeme, možda pod utjecajem egipatskih bratstava, tekst se dijelio na šezdeset hizba, koji predstavljaju, prvotno, odlomke što ih vjernik mora recitirati kao pobožnu dužnost"; Nerkez Smailagić, *Uvod u Kur'an*, isto., str. 111.

⁶ Hfz. Fatin Kulenović, isto, str. 45.

⁷ Nerkez Smailagic, *Uvod u Kur'an*, Zagreb, 1975., , str. 15.-16.

⁸ Ez-Zerkeši, *El-Burhan fi ulumi-l-Kur'ani*

⁹ Ez-Zerkani, isto, str. 249.

¹⁰ Hfz. Fatin Kulenović, *Povijest Kurani, a.š.*, po djelu *Meani-Kur'an* carigradskog univerz. profesora Izmirli-Ismaili ef., *Novo vrijeme, ilustrovani muslimanski kalendar za godinu 1930. (1348.-1349.)* god. I., str. 44.

¹¹ Hfz. Muhamed Pandža i Džemaludin Čaušević, isto, str. 853.-854.

¹² Isto, str. 863 i 865.

¹³ Ez-Zerkani, isto, str. 251.

¹⁴ Vidi više, *Mebahis*, str. 71.

¹⁵ Ez-Zerkani, isto, str. 252.

Summary

Ferid Dautovic

THE QUR'ANIC CHAPTERS

The Qur'an is divided into chapters (*surah*) and chapters into verses (*ayat*). According to a prevalent opinion among the scholars (*ulama*) there are 114 chapters of varying length. A part of scholars maintains there are 113 because they combine two chapters, not separated by the *Bismillah* ("the beginning"), into one (the chapters 8 and 9). Each chapter has its name, sometime two or more, which do not always reflect their content. The chapters in the Qur'an are not ordered chronologically or by their length. The ordering is prescribed through revelation (*tewqifi*), and opinions differ regarding the names of some chapters. The length of the chapters varies, some are longer and some shorter. The shortest chapter is *The Kewser*, with three short verses, and the longest one is *The Cow* with 286 verses. This chapter contains the largest number of long verses as well as the longest verse - the one about debt. Between these two extremes, there are long, medium and short ones, the length of which was not decided by any human, not even by Muhammad s.a.w.s., but only by Allah s.w.t. Muslims are obliged to obey the ordering of chapters in the Qur'an whenever they transcribe the Qur'an, regardless of whether that is the command of Allah s.w.t. or the formed opinion (*ijtihad*) of the Messenger's s.a.w.s. or his apostles (*ashab*). Rather, this is because the ordering was commonly accepted by the apostles (*ashabi ijma*) and by all Muslims. Reciting the Qur'an following this ordering is something that is commendable (*mendub*), though not a strict obligation (*vajib*).

موجز

السور في القرآن

فريد داوتوفيتش

يقسم القرآن الكريم إلى سور وآيات. ويذهب جمهور العلماء إلى أن القرآن الكريم يضم 114 سورة مختلفة الأطوال. ويرى بعضهم أن القرآن يشمل على 113 سورة لأنهم يجمعون سورتي الأنفال والتوبة في سورة واحدة بحجة عدم وجود البسملة بينهما. لكل سورة في القرآن اسم، ول بعضها اسمان أو أكثر، وليس من الضروري دائما أن يدل اسم السورة على مضمونها.

وسور القرآن غير مرتبة زمنيا أو حسب طولها، بل إن ترتيبها محدد بالوحي أو ما يعرف بالتوقيف، وتختلف الآراء حول أسماء السور. كما أن سور القرآن تختلف من حيث الطول، فمنها الطويل ومنها القصير، وتعتبر سورة الكوثر بأياتها الثلاث أقصر سور القرآن، أما سورة البقرة فهي أطول سور القرآن الكريم ويبلغ عدد آياتها 285 أو 286 آية، وتحتوي هذه السورة على أكبر عدد من الآيات الطويلة وفيها أيضا أطول آية في القرآن الكريم وهي آية الدين. ويوجد بين هاتين السورتين الأقصر والأطول، سور قصيرة ومتوسطة وطويلة، ويعود تحديد طول كل منها إلى الله عز وجل.

ويجب على المسلم عند كتابة أو نسخ القرآن أن يلتزم بهذا الترتيب، بغض النظر عن كونه أمرا من الله تعالى أو اجتهاد من النبي صلى الله عليه وسلم أو من الصحابة رضوان الله عليهم، لأن الصحابة أجمعوا على هذا الترتيب، وقبله المسلمون جميعا. وتلاوة القرآن حسب ترتيب سورته أمر مندوب وليس بالواجب.